

Giorgi Chitaya about the Struggle for the Liberation of Batumi and the Struggle
გიორგი ჩიტაია ბათუმის განთავისუფლებისათვის ბრძოლაში
და ბრძოლის შესახებ

Naila Chelebadze

PhD in history, Senior Researcher of Department of
Ethnology and Sociological Research, Niko Berdzenishvili
Institute, Batumi Shota Rustaveli State University; Professor
of St. Tbel Abuserisdze Teaching University
of Georgian Patriarchate,

e-mail: naila.chelebadze@bsu.edu.ge

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-2451-1753>

Abstract: Based on the memories of academician Giorgi Chitaiia, the prerequisites for the formation of the author's political views are studied. The paper describes various issues of the period of Georgia's independence and its active social and political activity as the head of the city of Poti during the period of the First Republic of Georgia. The article analyzes the issue of the Act of Independence of Georgia, the worst situation created at the southern borders after the declaration of independence of Georgia, and the maintenance and strengthening of its defense together with the Poti detachment G. Chitaiia's active involvement. The author's memories make visible the difficult political situation created in the country as a result of the establishment of the Soviet government on February 25, 1921, the crisis of the government of independent Georgia, the separate issue of the removal and emigration of the Menshevik government to Batumi, the positions of the government members. The danger that hit Georgia again at the southern border and would lead to the loss of Batumi is especially emphasized. 1921 After March 18, Giorgi is still actively involved in the struggle for the liberation of Batumi. Chitaiia with his comrades, who described with the usual accuracy a number of important issues of the attack on Batumi (from Sochi-Gagra - Poti-Batumi and from Akhaltsikhe through the Goderdzi pass - in the direction to Batumi) and the liberation of the city. In the work, a proper place was given to the presentation of the strong national position of the prominent Georgian public figure, Niko Nikoladze, whose associate is the author himself.

Key words: Ethnography, Damkom, Ozakom, City Head, First Republic, Intervention

ნაილა ჩელებაძე

ისტორიის დოქტორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ნიკო ბერძენიშვილის ინსტიტუტის ეთნოლოგიისა და სოციოლოგიური კვლევის განყოფილების უფროსი მეცნიერი თანამშრომელი; საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ტბელ აბუსერისძის სახელობის უნივერსიტეტის პროფესორი

ელ-ფოსტა: naila.chelebadze@bsu.edu.ge

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-2451-1753>

აბსტრაქტი: აკადემიკოს გიორგი ჩიტაიას მოგონებების მიხედვით შესწავლილია ავტორის პოლიტიკური შეხედულებების ფორმირების წინაპირობები. ნაშრომში აღწერილია საქართველოს დამოუკიდებლობის პერიოდის სხვადასხვა საკითხი და მისი, როგორც ქალაქ ფოთის თავის, აქტიური საზოგადოებრივ-პოლიტიკური მოღვაწეობა საქართველოს პირველი რესპუბლიკის პერიოდში. ნაშრომში გაანალიზებულია საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის პროექტის შედგენის საკითხი, საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ სამხრეთის საზღვრებთან შექმნილი უმძიმესი მდგომარეობა და მისი თავდაცვის შენარჩუნება-განმტკიცების საქმეში ფოთის რაზმთან ერთად გ. ჩიტაიას აქტიური ჩართულობა. ავტორის მოგონებები თვალსაჩინოს ხდის 1921 წლის 25 თებერვალს საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შედეგად ქვეყანაში შექმნილ მძიმე პოლიტიკურ მდგომარეობას, დამოუკიდებელი საქართველოს ხელისუფლების კრიზისს, მენშევიკური მთავრობის ბათუმში გახიზვნისა და ემიგრაციაში წასვლის ცალკეულ საკითხს, მთავრობის წევრთა პოზიციებს. განსაკუთრებით ხაზგასმულია ის საფრთხე, რომელიც საქართველოს კვლავ დაატყდა სამხრეთ საზღვართან და ბათუმის დაკარგვას მოასწავებდა. 1921 წ. 18 მარტის შემდეგ ბათუმის განთავისუფლებისათვის ბრძოლაში კვლავ აქტიურადაა ჩართული გ. ჩიტაია თანარაზმელებთან ერთად, რომელმაც ჩვეული სიზუსტით აღწერა ბათუმზე შეტევისა (სოჭი-გაგრიდან - ფოთი-ბათუმისაკენ და ახალციხიდან გოდერძის უღელტეხილით - ბათუმის მიმართულებით) და ქალაქის განთავისუფლების არაერთი მნიშვნელოვანი საკითხი. ნაშრომში სათანადო ადგილი დაეთმო გამოჩენილი ქართველი საზოგადო მოღვაწის, ნიკო ნიკოლაძის მტკიცე ეროვნული პოზიციის წარმოჩენას, რომლის თანამოაზრედაც თავად ავტორი გვევლინება.

საკვანძო სიტყვები: ეთნოგრაფია, დამკომი, ოზაკომი, ქალაქის თავი, პირველი რესპუბლიკა, ინტერვენცია

გიორგი სპირიდონის ძე ჩიტაია (დ. 10 ნოემბერი, 1890, ფოთი - გ. 28 აგვისტო, 1986, თბილისი) ქართველი ეთნოლოგი, ეთნოგრაფი, ქართული ეთნოლოგიური სკოლის ფუძემდებელი, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი (1960), პროფესორი (1963), საქართველოს სსრ-ის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი (1969), საუკუნეების შემდეგ აღდგენილი ფაზისის სახალხო აკადემიის პირველი რექტორი (1974).

გამოჩენილი ქართველი ეთნოლოგი გიორგი ჩიტაია ფოთში დაიბადა. მისი მშობლები წარმოშობით სენაკის მაზრის სოფელ ორპირიდან იყვნენ. 1897 წელს დაამთავრა ფოთის საქალაქო სასწავლებელი, ხოლო 1911 წელს თბილისის ვაჟთა მეორე გიმნაზია და სწავლა განაგრძო პეტერბურგის უნივერსიტეტის აღმოსავლური ენების ფაკულტეტზე ქართულ-სომხური ფილოლოგიის სპეციალობით. სტიპენდიის მისაღებად მას გიმნაზიის ქართული ენის პედაგოგმა სერგი გორგაძემ უშუამდგომლა. პეტერბურგის უნივერსიტეტში აღმოსავლეთმცოდნეობის კათედრის გამგე მაშინ ნიკო მარი იყო. მარმა გიორგი ჩიტაია ჩართო ანისის ნაქალაქარის გათხრებში, ამის შემდეგ გ. ჩიტაიამ იოსებ ორბელის მიერ მოწყობილ შირაქის ექსპედიციაში მიიღო მონაწილეობა, რასაც მიუძღვნა თავისი ერთ-ერთი პირველი ნაშრომი „გლეხის სახლი ქვაბლიანის ხეობაში“. გ. ჩიტაიას უნივერსიტეტში ასევე ურთიერთობა ჰქონდა ალექსანდრე ცაგარელთან და ივანე ჯავახიშვილთან. სწავლის პარალელურად გ. ჩიტაია აქტიურად მონაწილეობდა ივანე ჯავახიშვილის ხელმძღვანელობით შექმნილ ქართველ სტუდენტთა სამეცნიერო წრის მუშაობაში (ქართველი..., 2010:8), რომლის გამგეობის თავმჯდომარე იყო 1912-1916 წლებში. მცირე ხნით გ. ჩიტაია კენიგსბერგის უნივერსიტეტში სწავლობდა და შემდეგ ისევ პეტერბურგში დაბრუნდა.

1917 წელს გ. ჩიტაია ფოთში დაბრუნდა და მუშაობა დაიწყო გიმნაზიის მასწავლებლად. ასწავლიდა ქართულ ენასა და ლიტერატურას. ეჭირა ქალაქ ფოთის საქალაქო საბჭოს თავმჯდომარის თანამდებობა პირველი რესპუბლიკის დროს 1918-1921 წლებში.

გ. ჩიტაიამ 1922 წლიდან სამეცნიერო მუშაობა დაიწყო. თავდაპირველად მუშაობდა საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმში ეთნოლოგიის განყოფილებაში. 1926 წელს იყო მუზეუმის სწავლული მდივანი. ამავე წელს დაიწყო მოღვაწეობა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში და გამოაქვეყნა სამი ნაშრომი ეთნოლოგიის პრობლემებზე. 1936 წლიდან იყო ისტორიის ინსტიტუტის ეთნოგრაფიული სექციის, 1938 წლიდან კი ეთნოგრაფიული განყოფილების ხელმძღვანელი. 1961 წელს დაინიშნა ამავე ინსტიტუტში საქართველოს და კავკასიის ეთნოგრაფიული სექტორის გამგედ, 1970 წელს საქართველოს ეთნოგრაფიული განყოფილების გამგედ.

1936-1939 წლებში გ. ჩიტაიას მეცადინეობით დაარსდა ებრაელთა ეთნოგრაფიული მუზეუმი თბილისში, 1940 წელს მისივე თაოსნობით შეიქმნა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეთნოგრაფიის კათედრა და 1973 წლამდე თავად ხელმძღვანელობდა მას. 1966 წელს თბილისში დააარსა ეთნოგრაფიული მუზეუმი, რომელიც ამჟამად მის სახელს ატარებს. ხელმძღვანელობდა მხარეთმცოდნეობის მუზეუმების დაარსებას საქართველოში.

აკადემიკოსი გიორგი ჩიტაია ქართველოლოგიური კვლევის ერთ-ერთი თვალსაჩინო წარმომადგენელია. მისი მდიდარი და მრავალმხრივ საინტერესო სამეცნიერო მემკვიდრეობა დღემდე წარმოადგენს გზამკვლევს ქართველი ხალხის ეთნოგრაფიული ყოფისა და კულტურის შესწავლის საქმეში. ეთნოგრაფიული ძიების არცერთი უბანი არ დაუტოვა ყურადღების გარეშე: მან საფუძველი ჩაუყარა ქართულ ეთნოგრაფიულ სკოლას და მყარი მეცნიერული საფუძველი შეუქმნა მას, აღზარდა არაერთი მეცნიერი. შექმნა პირველი სალექციო კურსი და ზოგადი ეთნოგრაფიის შესავალი. უდიდეს მნიშვნელობას ანიჭებდა საველე ეთნოგრაფიული მასალის შეგროვებას, დანერგა საველე მუშაობის კომპლექსურ-ინტენსიური მეთოდი და პირველმა ნათელჰყო მისი უპირატესობა. ყოველივე ეს აისახა მეცნიერის ორასამდე ნაშრომში, რომლებიც დაფუძნებულია მდიდარ საველე მასალაზე.

აკად. გიორგი ჩიტაიას დიდი დამსახურებაა ქართველოლოგიური სამეცნიერო მიღწევების უცხოეთში პოპულარიზება და იქ მოღვაწე მეცნიერებთან მჭიდრო სამეცნიერო კონტაქტები - კალისტრატე სალიასთან, გასტონ ბუაჩიძესთან და სხვებთან, რითაც საბჭოთა პერიოდში ხელმისაწვდომი გახდა არაერთი უცხოური სამეცნიერო გამოცემა.

საგულისხმოა ის გარემოებაც, რომ ბატონ გიორგის მონდომებით საველე ექსპედიციაში ჩართული იყო არაერთი ცნობილი მხატვარი, რამაც მათი შემოქმედებითი ბედიც რამდენადმე განისაზღვრა. ესენია: შარლემანი, ს. ქობულაძე, უ. ჯაფარიძე, ნ. ბრაილაშვილი, ზ. წერეთელი და სხვ. (გ. ჩიტაია, 1991:77).

აკად. გ. ჩიტაიას სამეცნიერო მოღვაწეობის გვირგვინია თბილისის ღია ცის ქვეშა მუზეუმის დაარსება, რითაც წარმოჩნდა მეცნიერის ორგანიზაციული ნიჭი და უნარი მისივე თეორიულად დასაბუთებული ეთნოგრაფიის პროგრამის პრაქტიკული განხორციელებისა (ჩიტაია, 2001:9). სახელოვან მეცნიერს მუზეუმის დაარსების იდეა ჯერ კიდევ 1940 წ. დაებადა (ჩიტაია, 2001:157), რომელიც 1966 წელს განახორციელა თავის კოლეგებთან ერთად. იგი პირველი ეთნოგრაფიული მუზეუმია კავკასიაში, რომელიც დღეს დამაარსებლის საპატივცემულოდ ასე იწოდება - „გიორგი ჩიტაიას სახელობის ეთნოგრაფიული მუზეუმი ღია ცის ქვეშ“ (ინტერნეტ-რესურსი: <https://ka.wikipedia...>).

დიდი სამეცნიერო მოღვაწეობის პარალელურად გ. ჩიტაიას თვალსაჩინო წვლილი მიუძღვის საქართველოს დამოუკიდებელი რესპუბლიკის საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში, მისი ტერიტორიული მთლიანობის დაცვის საქმეში, რაც მეტადრე ჩრდილშია ქართულ ისტორიოგრაფიაში. გიორგი ჩიტაიას სიცოცხლის პერიოდში მისი ბიოგრაფიიდან ამოღებული იყო 1918-1924 წლები. ეს ის წლებია, რომელსაც მხცოვანი მეცნიერი სიცოცხლის ბოლო წლებში ასე აფასებდა – «1918 წლის 26 მაისი, ყველაზე ნათელი დღეა საქართველოს ისტორიაში. მერე – იმედის გაცრეება, სულის დაცარიელება...» (ქართველი, 2010:9), აშკარაა, მეცნიერს საბჭოური იდეოლოგიურ სივრცეში აბრკოლებდა თავისი პოლიტიკური წარსულის დაარქივება არა მარტო თავმდაბლობის, არამედ კოლეგების, ახლობლების მიმართ გამოჩენილი სიფრთხილის გამოც. როგორც ამ პერიოდის, ისე ადრინდელი თუ მერმინდელი მნიშვნელოვანი ამბები, მოგონებები და შთაბეჭდილებები ცალკეული პიროვნების შესახებ, აღწერილია აკად. გიორგი ჩიტაიას ავტობიოგრაფიულ ჩანაწერებში, რომლის გამოცემა შესაძლებელი გახდა პატივცემული მეცნიერის გარდაცვალების 5 წლისთავზე, 1991 წ. საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ გამომცემლობა „მეცნიერების“ მიერ შემდეგი სახელწოდებით - „ჩემი ცხოვრების გზებსა და ბილიკებზე.“ ამ საქმეში განსაკუთრებულია მეცნიერის ნამოწაფარის, ეთნოლოგის, პროფესორ თამილა ცაგარეიშვილის დამსახურება, რომელსაც ასე ემადლიერება თავის ბოლოსიტყვა-გამოსათხოვარში: „და, ბოლოს, მადლობა უნდა ვუთხრა ღმერთს, რომ მომივლინა თქვენნაირი ადამიანი“ (ჩიტაია, 2001:426). სწორედ ქალბატონ თამილას მრავალწლიანი შრომისა და თანამონაწილეობის შედეგად გამოიცა გიორგი ჩიტაიას შრომების ხუთტომეული, რითაც მისმა კოლეგებმა და მოწაფეებმა აღასრულეს მეცნიერის უკანასკნელი სათხოვარი (ჩიტაია, 2001:427).

სახელოვანი მეცნიერის ავტობიოგრაფიული ხასიათის ჩანაწერებში საყურადღებოა მე-20 ს. პირველ მეოთხედში ბათუმის განთავისუფლების ბრძოლის ცალკეული დეტალი, სადაც დიდი დაკვირვებისა და ინტუიციის გარეშე იკითხება მეცნიერის თავდადება, არაპასიური მჭვრეტელობა საქართველოს ისტორიის ამ უაღრესად მნიშვნელოვანი პერიოდის მიმართ.

გიორგი ჩიტაიას ლტოლვა თავისუფლებისაკენ და საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლა, ადრეული ასაკიდან დაიწყო. ჯერ კიდევ გიმნაზიაში სწავლის დროს, როცა ახალგაზრდებს თავისუფლების იდეალად საფრანგეთი და მისი პრეზიდენტი ჰყავდათ, გ. ჩიტაიას თანაკლასელთან ერთად გადაუწყვეტია ემიგრაციაში წასვლა, რაც უშედეგოდ დასრულდა. ამ ამბავს ასე იგონებს პატივცემული მკვლევარი: „დავადექით მალთაყვისაკენ მიმავალ გზას, მერე ზღვისაკენ გადავუხვიეთ და ზღვაში შევტოპეთ, იმ იმედით, რომ მიმავალი რომელიმე გემიდან დაგვინახავდნენ და

წავიყვანდნენ. გემი ჯერ არ ჩანდა. ამ დროს თავს წამოგვადგნენ ცხენებით, ნაპირზე გამოგვადეს, მათრახიც გულუხვად დაგვკრეს და შინისკენ გვიჩვენეს გზა. ასე დასრულდა ჩვენი ოდისეა საზღვარგარეთ გაპარვის შესახებ (ჩიტაია, 1991:14).

აკადემიკოს გიორგი ჩიტაიას პოლიტიკისადმი დაინტერესებას აძლიერებდა ფოთში არსებული ვითარებაც, სადაც არაერთი პოლიტიკური ხასიათის გამოსვლა ხდებოდა. თავის მოგონებებში საუბარია 1910 წ. ფოთში ჩატარებული მიტინგის შესახებ, სადაც ანარქისტებისა და სოციალ-დემოკრატიების გამოსვლებში გაეცნო მიხაკო წერეთლის, გოგელიებისა და სხვათა პოლიტიკურ შეხედულებებს (ჩიტაია, 1991:15,16). გ. ჩიტაიას სულიერი აღზრდის, ეროვნულ კულტურასთან დაახლოებისათვის იმჟამინდელ ფოთში კარგი პირობები არსებულა. იმხანად ფოთში ორი მართლმადიდებლური ეკლესია მოქმედებდა. ქალაქის საკრებულო ტაძარში ყოფილა მღვდელი გიორგი გეგეჭკორი, მომღერალ-მგალობელთა გუნდს კი ავქსენტი მეგრელიძე ხელ-და. „მეც გავხდი ამ გუნდის წევრი. უნდა აღვნიშნო, რომ გუნდში სიმღერის გარდა, სამ ყმაწვილს სხვა მოვალეობაც ჰქონდა დაკისრებული: საუქმო დღესასწაულებზე აღსავლის კარებთან ბერძნულად უნდა გვეგალობა ისპოლიტ ეტი დესპოტა“, ამ გალობას სამჯერ ვიმეორებდით“ (ჩიტაია, 1991:13). მომავალ მეცნიერს შემეცნებითი საზრდო ფოთის გიმნაზიის სახელოვანი პედაგოგებიდან ეძლეოდა. მეცნიერი დიდი პატივისცემით იგონებს პედაგოგ ა. ჩაჩანიძე-გაწერელიას, ს. გორგაძესა და სხვ. ბატონი გიორგი მოგვიანებითაც დიდი სიყვარულითა და სიამაყით იგონებს შესანიშნავ პედაგოგს, საზოგადო მოღვაწესა და მეცნიერს - სერგი გორგაძეს, რომელმაც შეძლო მეცნიერული კვლევის სავესებით მშობლიურ ნიადაგზე გადმოტანა (ჩიტაია, 1991:19-20; ჩიტაია, 2001:393).

გ. ჩიტაიას პიროვნების საბოლოო ფორმირება მოხდა პეტერბურგში, უნივერსიტეტის აღმოსავლური ენების ფაკულტეტის ქართულ-სომხურ განყოფილებაზე, სადაც მან რამდენიმე წელი გაატარა - 1911-1945/16 წწ. (ჩიტაია, 1991:24;42). იმხანად პეტერბურგის სამეცნიერო კერა მძლავრ სამეცნიერო სკოლას წარმოადგენდა ნიკო მარისა და ივ. ჯავახიშვილის მეთაურობით, „სადაც ქართველოლოგიური სამეცნიერო ძიება და ეროვნული თვითშემეცნების გამოკვეთვა ხდებოდა“ (ჩიტაია, 2001:389). მომავალი მეცნიერის მასწავლებლების, უფროსი მეგობრების წრეს შეადგენდნენ: ექ. თაყაიშვილი, ნ. მარი, ივ. ჯავახიშვილი, იოსებ ყიფშიძე, იოსებ ორბელი, გ. ჩუბინაშვილი, ნიკოლოზ ადონცი, შჩერო, შახმატოვსკი, სმირნოვი, ეგნატე კრაჩკოვ-კურტენე, კოვალევსკი, ტურაევი, პეტროვსკი, ბარტოლდი, პლატონოვი და სხვ. (ჩიტაია, 1991:21;24). ამ დიდებულ წრეში გ. ჩიტაიასთან ერთად უმაღლეს განათლებას ეუფლებოდნენ: ევქსევი მიქელაძე, დავით ყიფშიძე, აკაკი შანიძე, რობერტ ბლეიკი, იოსებ ორბელი და სხვ.

ამდენად, გ. ჩიტაიას მსოფლმხედველობა ქართველოლოგიური მეცნიერების უდიდეს მოამაგეთა წრეში ყალიბდებოდა, რომლის წევრთა უმრავლესობა უანგაროდ, დაუღალავად ემსახურებოდა ქართული ეროვნული ცნობიერების განმტკიცების საქმეს. ამის მაგალითია პირველი მსოფლიო ომის პერიოდში დაწყებული დიდი სტუდენტური მოძრაობა, რაც კავკასიაში შექმნილი უმძიმესი მდგომარეობის გამო მოხდა. ჯერ კიდევ პეტერბურგში სწავლის დროს გ. ჩიტაია გახლდათ სტუდენტთა ორგანიზაციის „ზემლიაჩესტვო“-ს (ნ.ჩ. „საზოგადოება“) წევრი, რომლის თავ-რე კირა მესხი ყოფილა. სტუდენტთა სოციალური პრობლემების დასაძლევად შექმნილი ორგანიზაცია ომისა და რევოლუციების ავბედობის ჟამს კარგად ითავსებდა პოლიტიკურ ფუნქციას და, ამიტომ, ქალაქის უმაღლესი სასწავლებლების სტუდენტობა სისტემატიურად ესწრებოდა ამ ორგანიზაციის ყველა სხდომას (**ჩიტაია, 1991:15-16; 30-31**). გ. ჩიტაიას მოგონებიდან ჩანს, რომ კავკასიაში შექმნილი უმძიმესი მდგომარეობის გამო, „ზემლიაჩესტვოს“ ინიციატივით მოწვეულ გაერთიანებულ კრებას დიდძალი ქართველი და სომეხი სტუდენტი დასწრებია, რადგან ხალხის სწორ პოზიციაზე დასაყენებლად იქ უნდა მიეღოთ მეტად საპასუხისმგებლო გადაწყვეტილება. სომეხი სტუდენტებისაგან განსხვავებით, მონაწილეთა უმრავლესობა ნეიტრალიტეტის დაცვას ემხრობოდა. რეზოლუციის შემუშავება მიენდო სამეულს: მუხრან ხოჭოლავას, რომელიც კრებას თავ-და, კრების წევრ რამიშვილს და გიორგი ჩიტაიას (**ჩიტაია, 1991:30-31**). კრების გადაწყვეტილების მართებულობა მაშინ დამტკიცდა, როცა ოსმალეთში მოხდა ბერძენი და სომეხი მოსახლეობის აწიოკება, ოსმალთა მიერ არტაანისა და სხვა პუნქტების დაკავება და მზადება ბათუმსა და ყარსზე შეტევისათვის (**შდრ. სიორიძე, 2011:236**).

პირველი მსოფლიო ომის პერიოდში გ. ჩიტაია სხვა სტუდენტებთან ერთად აქტიურად ეხმარებოდა ლაზარეთებსა და საავადმყოფოებში მოთავსებულ დაჭრილ ქართველ მეომრებს (**ჩიტაია, 1991:40-41**).

1916 წლის დასასრულს, უნივერსიტეტის დასრულების შემდეგ, გ. ჩიტაია საკმაო პოლიტიკური გამოცდილებით დაბრუნდა საქართველოში. ეს პერიოდი პოლიტიკური პარტიების აქტიურობით აღინიშნა (**ჩიტაია, 1991:42-43**).

როგორც ცნობილია, 1917 წ. თებერვლის რევოლუციის შემდეგ, დროებითმა მთავრობამ გააუქმა კავკასიის სამეფისნაცვლო და დააფუძნა „ო ზ ა კ ო მ ი“ (ამიერკავკასიის განსაკუთრებული კომიტეტი), ხოლო საქართველოს ცალკეულ ქალაქებში კი იქმნებოდა მუშათა და ჯარისკაცთა საბჭოები. ამ პერიოდში პარტიებმა მიიღეს პოლიტიკური საქმიანობის სრული თავისუფლება. სწორედ ამ დროიდან, 1917 წლიდან, გ. ჩიტაიას საქმიანობა მშობლიურ ქ. ფოთში წარიმართა, სადაც იგი ამხანაგებმა პოლიტიკურ მუშაობაში ჩააბეს და აირჩიეს მუშათა, ჯარისკაცთა და

მეზღვაურთა რევოლუციური საბჭოს თავმჯდომარედ. პარალელურად გ. ჩიტაია ახალგაზრდების განათლების საქმეს ემსახურებოდა. „...1917 წელს ფოთში ჩავედი საცხოვრებლად, იმავე წელს მიმიწვიეს ახლად გაეროვნებულ ვაჟთა გიმნაზიაში ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებლად. იმ ხანად გიმნაზიის დირექტორი იყო სერგი დანელია.....იმ დროს ძალიან მომრავლდა ნიჭიერი ახალგაზრდობა. ალბათ, ცხოვრების შემოტრიალებამ გამოიწვია ნიჭიერების აფეთქება“ (ჩიტაია, 1991:47).

ქ. ფოთში მდგომარეობა მეტად რთული იყო, ამიტომ მუშათა, ჯარისკაცთა და მეზღვაურთა რევოლუციურ საბჭოში გიორგი ჩიტაიას საქმიანობა წარმართა რევოლუციური წესრიგის დასამყარებლად, რადგან იმ პერიოდში თურქეთის ფრონტიდან ევაკუირებულ ჯარის ნაწილებს ფოთში სხამდნენ, ხოლო ფოთიდან კი ჩრდილოეთით აგზავნიდნენ, რათა გემებს ჯარის ახალი ჯგუფების ევაკუირების შესაძლებლობა მისცემოდათ. სავარაუდოთ ეს ამბები 1918 წლის მარტის ბ რ ე ს ტ - ლ ი ტ ო ვ ს კ შ ი დადებული სეპარატისტული ხელშეკრულების შემდგომ პერიოდს უნდა უკავშირდებოდეს, როდესაც მოხდა საბჭოთა რუსეთის მიერ არტაანის, ყარსისა და ბათუმის ოლქის დათმობა. მართალია, ამ ხელშეკრულებას ამიერკავკასიის სეიმი არ აღიარებდა, თუმცა თურქეთზე სერიოზული წინააღმდეგობის გაწევაც არ შეეძლო. სწორედ ამ დროს დაიწყო კავკასიის ფრონტის დაშლა, რომელიც ბოლშევიკების მიერ იყო დემორალიზებული და რასაც მოჰყვა ჯარისკაცების სახლებში დაბრუნება. ამ მძიმე ვითარებას ფოთში მოჰყვა ევაკუირებული ჯარის ნაწილების ჯარისკაცთა დებოშიორობა, საწყობების ძარცვა, სამიკიტნოებში ლოთობა, რამაც ქალაქში წესრიგის დაცვის საქმე მეტად გაართულა. კიდევ უფრო დაიძაბა მდგომარეობა სოჭა-გაგრის საზღვართან, საიდანაც თეთრგვარდიელების რაზმები აპირებდნენ შემოჭრას. ამ ფრონტს ფოთელებმაც მიაშველეს რაზმელები (ჩიტაია, 1991:44). საქმე იმაში იყო, რომ ტრაპიზონის ფრონტის დაშლის შემდეგ ბათუმში ბოლშევიკურმა ორგანიზაციამ ხელი შეუწყო აქ ფრონტის დასუსტებას, რათა სამხედრო ძალა იქედან გამოეყვანათ და ნიადაგი მოემზადებინათ სახელმწიფო გადატრიალებისათვის. აღნიშნულ პერიოდში ბათუმის სოციალ-დემოკრატიულ კომიტეტს, რომელიც 1917 წელს შეიქმნა, უშუალო კავშირი ჰქონდა პეტერბურგის „ბრძოლის კავშირთან“ და თანდათან ძლიერდებოდა (სიჭინავა, 1958:209). როგორც ცნობილია, მანამდე, 1917 წლის აგვისტოში ფრონტზე წარუმატებლობით გამოწვეული ვითარების განსამუხტავად, მოქმედების ერთიანი პროგრამის შემუშავების მიზნით, შეიქმნა „ი ნ ტ ე რ პ ა რ ტ ი უ ლ ი ს ა ბ ჭ ო“, რომელშიც გაერთიანდნენ საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული, სოციალ-დემოკრატიული და ფედერალისტური პარტიები.

ამდენად, როდესაც 1918 წლის მარტში ბათუმის მისადგომებთან ქართულ ჯარს მძიმე თავდაცვითი ბრძოლები ჰქონდა ოსმალთა

წინააღმდეგ, ბოლშევიკებმა შეძლეს ცალკეულ კუთხეში, მათ შორის სამეგრელოსა და აფხაზეთში აჯანყებების მოწყობა, რამაც ბათუმის ფრონტზე გასაგზავნი ძალების იქ გადასროლა, სამხედრო ძალების გახლეჩა და ბათუმის დაცემა განაპირობა (**ვადაჭკორია, 2010:50-51**).

საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის ადრიდანვე შეიქმნა არაერთი კომიტეტი, გაერთიანებული დამკომი და ა.შ. დიდი საფრთხე მოდიოდა თურქეთის მხრიდან. მდგომარეობას ერთგვარად ამსუბუქებდა ის გარემოება, რომ 1914-1918 წლებში თურქეთში ჩამოყალიბდა დამოუკიდებლობის კომიტეტის საჯარისო ფორმირება ქ ა რ თ უ ლ ი ლ ე გ ი ო ნ ი (**სურგულაძე ა., სურგულაძე კ., 1994:3-4; სულაძე, 2010:174-175; გრძელიძე, 1995:22-36**), რომელიც რეალურად გერმანიის სარდლობის კომპეტენციაში იმყოფებოდა, ფორმალურად კი - სამხედრო თვალსაზრისით ექვემდებარებოდა ტრაპიზონის ვალს (გუბერნატორს), რომელსაც, ცხადია, არ მოსწონდა ლეგიონერები (**სიორიძე, 1998:74;77;79**).

როდესაც 1918 წლის 26 მაისს გამოცხადდა საქართველოს დამოუკიდებლობა, განსაკუთრებით მძიმე მდგომარეობაში აღმოჩნდა ბათუმი და მისი შემოგარენი, სადაც გამალებული ბრძოლები მიმდინარეობდა. საფრთხეში აღმოჩნდა აჭარა-სამცხის საზღვარიც (**ფუტკარაძე, ..., 2017:105**). 1918 წელს ქვეყნის თავდაცვის შენარჩუნება-განმტკიცების საქმეში გ. ჩიტაიას აქტიური და მეტად საპასუხისმგებლო ჩართულობის ამსახველი ჩანს მოგონების ეს ნაწილი: „ფოთში ხმა მოვიდა, რომ თურქები ჩვენს სამხრეთის საზღვრებს უტევენ, უკვე აჭარისწყლის მახლობლად იმყოფებოდნენ და დახმარება იყო საჭირო მათს მოსაგერიებლად. ჩვენც შევამზადეთ რაზმი და ბათუმს გავემგზავრეთ. იქიდან აჭარისწყალზე წავედით და იქ დავბანაკდით. დაბანაკებას ვამბობ, თორემ ბანაკის არავითარი პირობები არ იყო. იმ ღამით ატყდა განგაში, ვეცით ჩვენს თოფებს, მოვემზადეთ საბრძოლველად, თუმცა ბევრს არც თოფი გვივარგოდა. იმ ღამეს მტერი არ გამოჩენილა, მეორე, მესამე დღეს ისევ უკანვე დაგვაბრუნეს“ (**ჩიტაია, 1991:45**).

ამდენად, აღწერიდან ნათლად ჩანს საქართველოს ცალკეული კუთხის, მათ შორის ფოთის მხარის აქტიური ჩართულობა ბათუმისა და მისი შემოგარენის დასაცავად.

დამოუკიდებელი საქართველოს პირველი რესპუბლიკა მრავალი პრობლემის წინაშე იდგა. როგორც შენიშნავდა ბატონი გიორგი, ღიად იყო დატოვებული მიწის საკითხიც, რის გამოც გლეხობა და ფრონტიდან დაბრუნებული ჯარისკაცები აჯანყებებს აწყობდნენ. მდგომარეობა 1920 წლის შემოდგომაზე ვერც II ინტერნაციონალის წარმომადგენლობის ჩამოსვლამ და ვერც ევროპული ქვეყნების პროტექტორებად მოწვევამ ვერ გამოასწორა. ქართველი ხალხი მწარედ განიცდიდა უცხოელების ინტერვენციას. გ. ჩიტაიას მიერ ჩაწერილი თბილისში გავრცელებული

გულშემზარავი სიმღერის ტექსტიც იქ არსებული უიმედო განწყობის გამომხატველია:

„ეს ქვეყანა ძმაო
სამი კაცის არის
ღმერთის, ინგლისელის,
შემდეგ კომისარის“ (ჩიტაია, 1991:45-46).

როდესაც 1918 წელს საქართველოს სხვადასხვა ქალაქში დაიწყო საბჭოს ახალი არჩევნების ჩატარება, ქალაქ ფოთში, სრულიად ახალგაზრდა 28 წლის გიორგი ჩიტაია პირველსავე სხდომაზე აირჩიეს საბჭოს შემადგენლობაში „...ახალი საბჭოს წინაშე ნიკო ნიკოლაძემ ქალაქის თავის პატივი და საბჭოს თავმჯდომარეობა მე გადმომბარა. წარმოიდგინეთ როგორი სურათი იქნებოდა? საზოგადოებრივი მოღვაწეობით დაბრძენებული, ერის სამსახურში გაჭაღარავებული, არა მარტო საქართველოში, რუსეთსა და საზღვარგარეთ ცნობილი პიროვნება და მის გვერდით ახლად უნივერსიტეტის კურსდამთავრებული ახალგაზრდა. მე მას ვცვლიდი, ასე ისურვა ისტორიამ და ცხოვრების განვითარების ახალმა ეტაპმა“ (ჩიტაია, 1991:46).

ეს ემოცია და მადლიერება ნიკო ნიკოლაძის მიმართ ბატონ გიორგის წლებს შემდეგაც არ განელებია: „ჩემს ცხოვრებაში დიდი როლი ითამაშა ნიკო ნიკოლაძემ. ის რომ არ შემხვედროდა, მამაჩემი საერთოდ სკოლაშიც არ მიმაბარებდა ალბათ. მერე ფოთის ქალაქის თავად ამირჩია, თავისი ადგილი დამითმო სრულიად ახალგაზრდას, გვერდში ამომიდგა და ცხოვრების იმედი მომცა“ (ჩიტაია, 2001:424). გამოჩენილი ქართველი საზოგადო მოღვაწე ნიკო ნიკოლაძე, რომელიც ილია ჭავჭავაძეს “მათი რაზმის ფალავნად“ მიაჩნდა (ზამბახიძე, 1955:32), ქალაქ ფოთის თავი იყო 1894-1912 წლებში. ამ მძიმე პერიოდში მან ეს უაღრესად საპასუხისმგებლო საქმე გიორგი ჩიტაიას, თავის თანამოაზრესა და საიმედო პიროვნებას მიანდო. მაშინაც კი, როცა საქართველოს ტერიტორიულ მთლიანობას საფრთხე დაემუქრა, ნიკო ნიკოლაძე, როგორც ამიერკავკასიის დელეგაციის წევრი, აქტიურად მონაწილეობდა 1918 წლის საზავო კონფერენციაში, რომელიც ბათუმში გაიმართა (11-26 მაისი; 20-21 მაისი; 31 მაისი-4 ივნისი). ვითარება მეტად დაამძიმა ამიერკავკასიაში ლიდერობისთვის ოსმალეთისა და გერმანიის ინტერესთა შეჯახებამ, რადგან ოსმალეთის მხრიდან თურანის შექმნის სურვილი ცხადია მიუღებელი იყო მისი მოკავშირე გერმანიისათვის. ამიტომ გერმანია შეეცადა რჩევა მიეცა ნ. ჟორდანიასათვის დამოუკიდებლობის გამოცხადების შესახებ.

რაჟდენ არსენიძის მოგონების მიხედვით, დამოუკიდებლობის აქტის პროექტი 25 მაისს შეიმუშავა კომისიამ, რომელშიც შედიოდნენ გიორგი

გვაზავა, რაჟდენ არსენიძე, კონსტანტინე აფხაზი და პავლე საყვარელიძე. იმავე დღის ბოლოს, გვიან ღამით, შედგა ეროვნული საბჭოს აღმასრულებელი კომიტეტის სხდომა, რომელზეც პროექტის მიმართ გამოითქვა შენიშვნები. პროექტის ტექსტი გადაეცა ნ. ჟორდანიას, რომელმაც გაითვალისწინა შენიშვნები და ტექსტის საბოლოო რედაქცია შეიმუშავა. სხვა ვერსიის მიხედვით, დამოუკიდებლობის აქტის პროექტის პირველი ვარიანტი, ჯერ კიდევ 22 მაისს, ბათუმში შეადგინა ზურაბ ავალიშვილმა და იქიდან თბილისში წამოიღო ნოე ჟორდანიამ. არსებობს მოსაზრება, რომ ბათუმში საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის ერთ-ერთი პროექტი შეუდგენია ნიკო ნიკოლაძესაც, რომელიც იქ ჩასულ ნ. ჟორდანიასთვის გადაუცია. (ავალიშვილი, 1990:55; ჯანელიძე, 2010:43; სარალიძე, 2023; ინტერნეტ-რესურსი: <http://www.nplg.gov.ge/wikidict/index>).

მას შემდეგ, რაც თურქეთის ფრონტიდან რუსეთის ჯარების ევაკუაცია დამთავრდა, ფოთში სიმშვიდემ დაისადგურა, მაგრამ იგი დიდხანს არ გაგრძელებულა. 1921 წლის თებერვალში საქართველო მძიმე მდგომარეობაში აღმოჩნდა, მთავრობა კრიზისს განიცდიდა, რადგან საზღვარგარეთიდან აქტიური დახმარების იმედი აღარ ჩანდა. ასეთ ვითარებაში გააქტიურდნენ როგორც შინაური, ისე გარეული მტრები. 1921 წლის 25 თებერვალს დამყარდა საბჭოთა ხელისუფლება, რითაც დამოუკიდებელი საქართველოს პირველმა რესპუბლიკამ არსებობა შეწყვიტა.

მენშევიკური მთავრობა იმედს არ კარგავდა და შემდეგ ლოზუნგს ავრცელებდა: „თებერვალი ბოლშევიკებისაა, მარტი - მენშევიკების იქნებაო“ - ასე იგონებს იმ პერიოდს ბატონი გიორგი (ჩიტაია, 1991:48-49). მენშევიკური მთავრობა ბათუმში გაიხიზნა და საზღვარგარეთ წასასვლელად ემზადებოდა, რომელსაც თან მიჰქონდა რამდენიმე ათეულ ყუთში მოთავსებული ეროვნული განძი. ნავსადგურში მთავრობის მიერ დაქირავებული გემი სურსათით უკვე იტვირთებოდა და ემიგრანტებიც მზად იყვნენ გემზე ასასვლელად. „ამ იმედით დიდძალ ამაღას იწვევდნენ გასამგზავრებლად. მეც შემომთავაზეს გავყოლოდი, მაგრამ კატეგორიული უარი ვუთხარი“ (ჩიტაია, 1991:49). როგორც ცნობილია, სხვა მამულიშვილებთან ერთად ნიკო ნიკოლაძემ თავი შეიკავა ემიგრაციაში წასვლაზე, რაც გვიქმნის იმის შთაბეჭდილებას, რომ ისინი ბათუმში ყოფნის დროსაც ურთიერთთანამშრომლობდნენ და იზიარებდნენ ეროვნულ-დემოკრატიული იდეების ერთგულნი იყვნენ, რადგან „რწმენით გაორებული ადამიანი, არც შინ ვარგა და არც გარეთ“ (ჩიტაია, 2001:423). მეცნიერის ამ სიტყვებში არ ჩანს მენშევიკებისადმი, როგორც თანაპარტიელებისადმი სიმპატია - “ერთადერთი სიკეთე, რაც მენშევიკური მთავრობის ხელიდან გამოვიდა, ვგონებ სკოლისა და კულტურულ-სამეცნიერო დაწესებულებათა

ნაციონალიზაცია იყო“ (ჩიტაია, 1991:46). ამგვარი შეფასება, ვფიქრობ უნდა გამორიცხავდეს მის მენშევიკობას.

დამოუკიდებელი საქართველოს მთავრობა ბათუმიდან 1921 წ. 18 მარტს, ღამით, ემიგრაციაში წავიდა (სდსინ, 2012:37). იმავე თვეში წითელი არმიის შეტევა მრავალი მიმართულებით წარიმართა. მათგან ორი შეტევა ბათუმის აღებას ითვალისწინებდა. ერთი კოლონა სოჭი-გაგრიდან - ფოთი-ბათუმისაკენ, მეორე - კაზაკების არმია კი ახალციხიდან გოდერძის უღელტეხილით - ბათუმის მიმართულებით დაიძრა (ჩიტაია, 1991:48). მხოლოდ ს. ორჯონიკიძის მკაცრი ბრძანების შემდეგ დ. ჟღობას საკავალერიო დივიზიამ გოდერძის უღელტეხილიდან ბათუმისაკენ აიღო გეზი. მას აჭარისწყალთან გზა გადაუღობა თურქეთის რაზმმა და ბათუმში არ შეუშვა. ასეთ ვითარებაში ქართველმა მებრძოლებმა 2 საათიანი ბრძოლის შედეგად ოსმალები დაამარცხეს. 1921 წლის 18 მარტს დ. ჟღობას რაზმის ერთი ნაწილი ბათუმში შევიდა, დანარჩენი კი 19 მარტს 17 სთ 18 წუთზე. ამან შესაძლებლობა მისცა გ. მაზნიაშვილს 19 მარტს დილით გამარჯვება მოეპოვებინა კახაბრის ველზე გამართულ ბრძოლაში (სდსინ, 2012:40-41; სურგულაძე, 2013:231). ამდენად, ქართულმა არმიამ 17, 18, 19 მარტის ბრძოლებით გაანთავისუფლა ბათუმი და მისი მიდამოები ოსმალთა ჯარისაგან (სდსინ, 2012:41).

1921 წლის 18 მარტის ხელშეკრულებით, „მიმავალმა“ და „მომავალმა“ მთავრობებმა საქართველოსათვის ბათუმის შენარჩუნების მიზნით ხელი მოაწერეს შეთანხმებას. მოლაპარაკებაში მონაწილე სამივე მხარეს ქართველები წარმოადგენდნენ. ქუთაისის შეთანხმების შედეგად, თურქებს გადაეცა საქართველოს ისტორიული ოლქები ართვინი, ოლთისი, არტანის, ასევე ოსმალეთმა უარი თქვა ბათუმსა და მის ოლქზე (თოიძე, 2009:10; ვადაჭკორია, 2010:77; ჯანელიძე, 1995:147).

ამასობაში წითელი არმია სვლას განაგრძობდა. საქართველოს სხვადასხვა ადგილებიდან ევაკუირებულნი ბათუმში იმყოფებოდნენ, მათ შორის ფოთელებიც, რადგან 1921 წლის 5 მარტს საოკუპაციო ჯარმა ფოთი დაიკავა (სდსინ, 2012:34). ბათუმის განთავისუფლებისათვის წარმოებული უმძიმესი ბრძოლების შესახებ აკად. გიორგი ჩიტაია, როგორც თვითმხილველი და მონაწილე, მეტად მნიშვნელოვან ცნობებს გვაწვდის: „ .. საშინელ პირობებში აღმოვჩნდით: ვცხოვრობდით რკინიგზის საბარგო ვაგონებში, ჭირდა საკვების შოვნა. ამას დაემატა დიდი უბედურება, თურქეთის ჯარები მოისწრაფოდნენ ბათუმის ხელში ჩასაგდებად.

ერთი დღე იყო, ციხიდან პოლიტიკური პატიმრები განთავისუფლდნენ, ქალაქში გამოცხადდა ბოლშევიკური ხელისუფლება სერგო ქავთარაძის მეთაურობით. ამ დროს ბათუმში თურქეთის ჯარი შემოიჭრა, ფოსტა დაიპყრო და შეუდგა ბრძოლას ვაგზლის დაკავებისათვის. აქ მათ დიდი წინააღმდეგობა გაუწია გენერალმა მაზმიშვილმა (ნ.ჩ.

მაზნიაშვილი) დარჩენილი ქართველი ჯარისკაცებით. თურქებმა არათუ ვერ აიღეს რკინიგზის სადგური, ფოსტაც დაჰკარგეს და იძულებული გახდნენ ბათუმში დაეტოვებინათ. ბრძოლა მთელ ღამეს მიმდინარეობდა. რამდენიმე დღის შემდეგ გოდერძის უღელტეხილიდან დამხმარე რაზმიც შემოვიდა ბათუმში. რეალურად ოსმალები ფლობდნენ ფოსტა-ტელეგრაფისა და ქალაქის მილიციის სამმართველოს შენობებს, თუმცა ოსმალებმა ვეღარ შეძლეს ბრძოლის გაგრძელება და 20 მარტს დილით, 9 საათზე, ქიაზიმ-ბეის გაგზავნილმა გარნიზონის მდივანმა აუწყა გ. მაზნიაშვილს რომ ბრძოლის გაგრძელება მათ აღარ შეეძლოთ, 3 დღის ნაშიმშილებ მეომრებთან ერთად. მაზნიაშვილმა მათ საგზალი მისცა. ამდენად, 1920 წლის 20 მარტს, დილის 12 საათზე, ბათუმში არცერთი ასკერი აღარ იყო (**ჩიტაია, 1991:49; შდრ. სდსინ, 2012:41**).

ბათუმის განთავისუფლების შემდეგ, როგორც გვამცნობს ბატონი გიორგი, ფოთში დაბრუნებულებს ახალი ხელისუფლება დახვდათ თავისი ჩვევებითა და წესრიგით - „ერთხანს მეც მომიხდა ფოთიდან განრიდება. გადავწყვიტე თბილისში გადასვლა“ (**ჩიტაია, 1991:49-50**).

ქვეყანაში საბჭოთა საოკუპაციო რეჟიმი დამყარდა. დაიწყო ანტისაბჭოთა ელემენტების წინააღმდეგ ბრძოლა, მათი დაპატიმრებები. 1924 წლის დასაწყისში დააპატიმრეს 38 აქტიური მენშევიკი (**ენდელაძე, 2004:17-18**). ამ გზით საქართველოს საგანგებო კომისიამ მრავალი ორგანიზატორი ჩამოაცილა აჯანყების მზადების საქმეს. მართალია, გიორგი ჩიტაია საქართველოს დამოუკიდებლობის დაკარგვის შემდეგ განერიდა ფოთს, თუმცა, როგორც ცნობილ პოლიტიკურ მოღვაწეს, 1923-1924 წლების რეპრესიები რამდენადმე მასაც შეეხო. საქმე იმაში იყო, რომ საქართველოს საგანგებო კომისიას აჯანყებისათვის მზადება არ გამოჰპარვია, რომელმაც მათის პირველივე რიცხვებში მიიღო გამაფრთხილებელი ცნობა იმის შესახებ, რომ „პ რ ი ტ ე ტ უ ლ ი კ ო მ ი ტ ე ტ ი“ საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ გამოსვლებს ამზადებდა 26 მაისისთვის (**ენდელაძე, 2004:119**).

მეორე ექსპედიციის დროს (**ჩიტაია, 1991:52-53**), 1924 წლის აგვისტოს ბოლოს, მესხეთში, არქიტექტორ შავიშვილთან ერთად ზარზმაში მუშაობის დროს, გაიგო აჯანყების დაწყების შესახებ, რომ სურამის უღელტეხილი ჩაკეტილი იყო და ბათუმში მხოლოდ გოდერძის გადასასვლელით შეიძლებოდა ჩასვლა (**ჩიტაია, 1991:54; ჩიტაია, III, 2001:204**). იქვე ორივე დააპატიმრეს (**ჩიტაია, 1991:54**) და „სამეულის“ გადაწყვეტილებით მისჯილი დახვრეტა მოულოდნელად შეიცვალა, რასაც მხცოვანი მეცნიერი „განგების მიერ სიცოცხლის მეორედ ჩუქებად“ თვლიდა (**ჩიტაია, 1991:55; ჩიტაია, III, 2001:214**).

ქართული ეროვნული იდეის მატარებელი გიორგი ჩიტაია 1924 წლის აჯანყების ირგვლივ განვითარებული მოვლენების საქმის კურსშია. როდესაც მესხეთში, კერძოდ ზარზმაში სამეცნიერო მივლინებაში იმყოფებოდა, მას იქ

გაუგია აჯანყების ამბავი - „მენიშნა - შეტყობილი მქონდა ოპოზიციური პარტიები აჯანყებას ამზადებდნენ, სათანადოდაც ემზადებოდნენ, მაგრამ რიცხვი, თუ როდის უნდა დაეწყოთ აჯანყება, არ ვიცოდი. ის კი არა, პარიტეტულმა კომიტეტმა შემომთავაზა აფხაზეთში მეხელმძღვანელა აჯანყებისათვის, მაგრამ მე კატეგორიულად ვიუარე გარკვეული მიზეზით: ეს იქნება ავანტიურა, ხალხი გაიჟლიტება და პარიტეტული კომიტეტი კი გადარჩება-მეთქი..“**(ჩიტაია, 1991:55)**. საგულისხმოა, რომ ნიკო ნიკოლაძე, რომლის აზრს ამ შემთხვევაშიც აშკარად იზიარებდა ბატონი გიორგი, 1924 წლის აჯანყების წინააღმდეგი იყო და დამკომს თავშეკავებას ურჩევდა.

გამოსვლები მოხდა, ხალხის სისხლი დაიღვარა, ხოლო პარიტეტული კომიტეტის წევრები, რომლებიც კოლექტიურად შიო მღვიმევის მონასტერში შეიპყრეს - გადასახლებით დაისაჯნენ.

ამრიგად, XX ს. პირველ მეოთხედში განვითარებულ მოვლენათა აღწერილობის სიზუსტე და თანმიმდევრობა გვაფიქრებინებს, რომ აკადემიკოსმა გიორგი ჩიტაიამ თითქმის საუკუნის სიცოცხლის მანძილზე გონებაში შემონახული ნაფიქრალი გადმოგვცა სიცოცხლის ბოლო წლებში ჩაწერილ მემუარებში, რასაც, ფაქტია, საბჭოთა რეჟიმის პერიოდში მას დოკუმენტის სახით ვერ შეინახავდა. მიგვაჩნია, რომ ქართველი ხალხის ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ბრძოლის ისტორიის შესწავლაში აღნიშნული ჩანაწერები გარკვეულ ადგილს დაიკავებს, სადაც სამეცნიერო მემკვიდრეობის გვერდით სათანადო ადგილი დაეთმობა აკადემიკოს გიორგი ჩიტაიას ბათუმის განთავისუფლებისათვის ბრძოლაში გაწეულ დამსახურებას, მის თავდაუზოგავ მოღვაწეობას საქართველოს სუვერენიტეტის შენარჩუნება-განმტკიცების საქმეში.

გამოყენებული წყაროები და სამეცნიერო ლიტერატურა:

ავალიშვილი, 1990: – ავალიშვილი ზურაბ, საქართველოს დამოუკიდებლობა, 1918-1921 წლების საერთაშორისო პოლიტიკაში, მოგონებები ; ნარკვევები. I, გამომც., „საქართველოს თეატრის მოღვაწეთა კავშირი“, თბილისი, 1990.

გრძელიძე, 1995: – გრძელიძე რ., საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტი (1914-1918), თბილისი, 1995.

ვადაჭკორია, 2010: – ვადაჭკორია შოთა, დამოუკიდებელი საქართველო და რუსეთის აგრესიული პოლიტიკა, მეომრის ბიბლიოთეკა #8, თბილისი, 2010.

ზამბახიძე, 1955: – ზამბახიძე ვლადიმერ, სახალხო განათლების ქართული მოამაგეები, კრებული, II, თბილისი, 1955.

თოიძე, 2009: – თოიძე ლევან, ბრძოლა ბათუმისათვის: 1921 წლის მარტი, გამომც., „ახალი აზრი“, თბილისი, 2009.

- მაზნიაშვილი, 1990: – მაზნიაშვილი გ., მოგონებანი (1917-1925), ბათუმი.
- მაზნიაშვილი, 2014: – მაზნიაშვილი გ., მოგონებანი, თბილისი, 2014..
- ნოზაძე, 1989: – ნოზაძე ვ., საქართველოს ადდგენისათვის ბრძოლა მესხეთის გამო. თბილისი, 1989..
- სარალიძე, 2023: – სარალიძე ლევა, ბათუმი საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის პერიოდში (1918-1921), გამომც., „ფავორიტი“, თბილისი, 2023..
- სდსინ, 2012: – სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, აჭარა, ბათუმი, 2012..
- სიორიძე, 1998: – სიორიძე მ., საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტი, ბათუმი.
- სიორიძე, 2002: – სიორიძე მ., სამხრეთ-დასავლეთ საქართველო 1914-1918 წლებში, ბათუმი, 2002.
- სიორიძე, 2011: – სიორიძე მ., ნარკვევები ბათუმის ისტორიიდან, I, თბილისი, 2011.
- სიჭინავა, 1958: – სიჭინავა ვლადიმერ, ბათუმის ისტორიიდან, გამომც., „საბჭოთა აჭარა“, ბათუმი, 1958.
- სულაძე, 2010: – სულაძე გ., ქართული ანტისაბჭოთა ემიგრაცია და სპეცსამსახურები (1918-1953 წწ.), თბილისი, 2010.
- სურგულაძე, 1991: – სურგულაძე აკაკი, სურგულაძე პაატა, საქართველოს ისტორია, გამომც., „თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი“, თბილისი, 1991.
- სურგულაძე, 2013: – სურგულაძე აკაკი, სურგულაძე პაატა, „საქართველოს მაცნე“, თბილისი, 2013.
- ურუშაძე, 1964: – ურუშაძე აკაკი, ძველი კოლხეთი არგონავტების თქმულებაში, გამომც., „თსუ“, თბილისი, 1964.
- ურუშაძე, 1945: – ურუშაძე ავთ., მოგონებანი, პარიზი, 1945.
- ურუშაძე, 2011: – ურუშაძე ლ.ზ., როგორ არ უნდა იწერებოდეს ისტორია, თბილისი, 2011.
- «ქართველი მეცნიერები» – გიორგი ჩიტაია, 2010: ბიობიბლიოგრაფია, გამომც., „მერიდიანი“, თბილისი
- შარაძე, 1991: – შარაძე გ., უცხოეთის ცის ქვეშ, წ. 1, თბილისი, 1991.
- შარაძე, 1993: – შარაძე გ., უცხოეთის ცის ქვეშ, წ. 2, თბილისი, 1993.
- ჩიტაია, 2001: – ჩიტაია გიორგი, შრომები ხუთ ტომად, III, გამომც., „მეცნიერება“, თბილისი, 2001.
- ჩიტაია, 2001: – ჩიტაია გიორგი, შრომები ხუთ ტომად, V, გამომც., „მეცნიერება“, თბილისი, 2001.
- ჩიტაია, 1991: – ჩიტაია გიორგი, ჩემი ცხოვრების გზებსა და ბილიკებზე, გამომც., „მეცნიერება“, თბილისი, 1991.

ფუტკარაძე, 2017: – ფუტკარაძე შუშანა, მალაყმაძე როინ, ლომთათიძე თამილა, ფუტკარაძე ელზა, ჩელევაძე ნაილა, ფუტკარაძე შორენა, წერილები სტამბოლის ქართული სავანიდან, ბათუმი, 2017.

ჯანელიძე, 2009: – ჯანელიძე ოთარი, საქართველოს ახალი და უახლესი ისტორია, გამომც., „უნივერსალი.“ თბილისი, 2009.

ჯანელიძე, 2010: – ჯანელიძე ოთარი, უკანასკნელი თერგდალეული, გამომც., „უნივერსალი.“ თბილისი, 2010.

ინტერნეტ-რესურსი:

პერტია:პერტია დ., დამოუკიდებელი საქართველო და ინგლის-საფრანგეთის გემები (1918-1921 წწ.). ინტერნეტ-რესურსი:

<https://matiane.wordpress.com/2010/02/15/independent-georgia-and-english-french-ships/>

„გიორგი ჩიტაიას სახელობის ეთნოგრაფიული მუზეუმი ღია ცის ქვეშ“. ინტერნეტ-რესურსი: <https://ka.wikipedia...>

დამოუკიდებლობის აქტი. ინტერნეტ-რესურსი: <http://www.nplg.gov.ge/wikidict/index>.